

NÉPMŰVÉSZET ÉS IDENTITÁS

Fotó: HDK

A NÉPMŰVÉSZETI HÁZ

A 18. században a Hód-tó partján, nagy bel telekre épült a tágas gazdaporta, mely a mezőváros életét idézi. Építtetője a jómódú Nagy György János volt, akinek nemzetsége a 20. század közepéig birtokolta, majd házasság révén került az Elek család tulajdonába.

A műemlékké nyilvánított két lakóépületből, ólakból, gabonásból, istállókból álló épületegyüttes jól példázza a hagyományosan gazdálkodó, jómódú, tanyával is rendelkező gazdálkodó család életét. A családfő éveinek előrehaladtával beköltözött a városi portára, ahol csupán a megélhetést biztosító aprójószág- és kis állattartásra, minimális terménytárolásra rendezkedett be. A család iskoláskorú gyermekei szintén innen, a nagyszülőktől jártak a városi iskolákba. Hódmezővásárhelyen később is nyomon követhető más családokon keresztül is, az a paraszt-polgári miliő, mely ezen kettős életformára rendezkedett be: a biztos hátteret jelentő hagyományos tanyai gazdálkodásra és a polgári életre vágyó, városi külön világra. Talán ez lehet az oka annak is, hogy esetenként igen kevés néprajzi adat áll rendelkezésre egy adott téma kutatásához, hiszen elődeink igyekeztek még e népviseletet is ideje korán elhagyni (kivetkőztek), mivel olyannyira a polgári életre vágytak.

Az épületek berendezése 19. századi paraszti életformát idézi. A vásárhelyi gazda szinte teljes egészében

megőrzött városi portája berendezési tárgyaival, eszközeivel Népművészeti Kiállítóhelyként működik. Alapelvünk, hogy a tárgyakat a mindennapi életben egykor betöltött szerepükben és funkcionális helyükön jelenítsük meg. Tematikánkban élő kiállítások is megjelennek, így a népelet az adott témához kötődően a lehető leghitelesebb módon elevenedik meg. Szándékunk a helyi ipar- és mezővárosi életmód-történeti témapark létrehozása. Az épületegyüttesek, műhelyek rekonstrukciójával lehetőség nyílna az egykor híres Hódmezővásárhelyi vásárokat megidéző népi vásártér kialakítására. Az autentikus vásártér kiszolgáló egységben pajtaszínházat működtetnénk, mely néptánc-találkozók, vásári komédiák, népszínművek bemutatásának, néprajzi szakmai konferenciáknak nyújtana lehetőséget. Karácsonyi vásárok idején pedig meghitt hangulatot teremtene a vevőnek és eladónak egyaránt.

Jelenleg elsősorban az évkör jeles napjait idézzük meg programjainkon keresztül, melyek kizárólag a dél-alföldi népi hagyományokat foglalja magába. Ezen kívül közösségi és családi programok, tematikus táborok, népművészeti alkotó- és műhelyfoglalkozások, szabadtéri rendezvények, kiállítások, tréningek, szakmai napok, kihelyezett tanórák, múzeumpedagógiai foglalkozások, múzeumi órák és fesztiválok kapnak helyet a Népművészeti házban.

Ezek a rendezvények nemcsak a vásárhelyieknek, hanem a turisták számára is látványos programok, melyek a helyi népszokások továbbélését segítik és népszerűsítik a tradíciókat.

A kiállításban tartott tárlatvezetésekén kívül oktatási programok is helyet kapnak a Népművészeti házban, mely különböző korcsoportokra kidolgozott múzeumi óra, kihelyezett tanóra és múzeumpedagógiai foglalkozások formájában jelennek meg. Külön programcsoportot dolgoztunk ki a fogyasztékkal élő látogatóink számára, mely a *tanulás tárgyakkal* módszertanára alapozott.

A foglalkozások interaktív módon alkalmazzák az élménypedagógiai módszereket. Szerepjátékokban, dramatikus elemekkel tevékenykedtetjük a résztvevőket. A játékos tapasztalás elmélyíti az újonnan szerzett ismereteket és nyomatékkal foglalkozást vezető feladatlapon segítik a pedagógus lezáró munkáját.

Elsődleges szempontunk, hogy a nemzeti alaptantervre épülő hon- és népismereti tantárgy kiegészítő szolgáltatásaként jelenjünk meg a formális oktatásban, mely nélkülözhetetlen tematikájával, attrakcióival a tantervi kereteken belül megvalósíthatatlan elemeket tartalmaz.

A foglalkozások célja a hagyományos paraszti kultúra és értékrend megismertetése, az identitástudat megerősítése, a gyökerekhez való kötődés kialakítása és vásárhelyiek lévén az a bizonyos „vásárhelyiség” érzésének tudatos formálása.

Célunk a természetközeli élet, a természetet tisztelő és nem kihasználó környezettudatos gondolkodás, a szülőföld hagyományainak alaposabb ismeretén keresztül a hazaszeretet megerősítése, egészséges értékrend kialakítása.

SZOBA – RÉSZLET – ÉS FEJES BRIGITTA A DERELYEFESZTIVÁLON
HUSVÉTI ÜGYÉSZLETI JÁTÉK A NÉPMŰVÉSZETI HÁZ UDVARÁN
(FOTÓ: SOMOGYI RÓZSA)

A PAPI-FÉLE SZÉLMALOM
(FOTÓ: MÁGORI SÁNDOR FÉNYKÉPÉSZMESTER)

PAPI-FÉLE SZÉLMALOM

A 18. században megjelenő szélmalmok a folyószabályozási munkálatok, lecsapolások után átvették a vízimalmok szerepét. Monumentális megjelenésükkel a dél-alföldi táj meghatározó elemeivé váltak. A városok peremén és a nagyobb tanyaközpontok közelében terjedtek el. Számuk 1877-ben érte el a csúcspontot, miszerint az akkori összeírás 70 szélmalmot számolt.

Helyüket úgy választották ki, hogy a széljárás útját lehetőleg semmi ne akadályozza. Fontos volt, hogy a lakosság számára viszonylag könnyen elérhetőek legyenek. A külterületi malmok egymástól 3-5 km távolságban helyezkedtek el, az adott terület népsűrűsége szerint.

Hódmezővásárhely egyetlen látogatható szélmalma és molnárháza az Erzsébeti úton maradt fenn, mely a város központjától 12 km-re található.

A szélmalmot Csánki Bálint építette 1856-ban. 1891-ben a feljegyzések szerint e fölülhajtós, jellegzetesen magyar típusú, tornyos malmot a Papi család birtokolta a hozzátartozó molnárlakkal és földterülettel együtt. Az új tulajdonos - Papi család - a malmot 1940-es évek elejéig működtette.

A műemlékké nyilvánított szélmalom különös értéke, hogy azon kevés építményeink közé tartozik, mely eredeti helyén megőrzött teljes berendezéssel és szerkezettel, vala-

mint a molnárlakkal, gazdasági épületekkel és a hozzá tartozó földterülettel maradt fenn.

A környék lakóit az olvasóköri, iskola és kovácsműhely mellett a közelben elhelyezkedő molnárporthán, szatócsbolt is szolgálta. A molnár testvére néhány évvel később kerékpárjavító műhelyt is nyitott a portán. Mindezen intézmények, a jó széljárásra várakozó, örletésre összegyűlt lakóknak jó szolgálatot tettek.

A molnár elhivatottságát, kitartását akkor érthetjük igazán, ha ismerjük a fennmaradt szóbeszédet is, miszerint Papi Imre fiatalon, szerelmi bánatában a vonat elé vetette magát. A vonat levágta mindkét lábát. Szülei, hogy értelmet adjanak életének, vették meg a malmot. Később műlábat is csináltattak neki, de két mankóval, térden járva élte az életét és alakította ki a munkaterületét a malomban és a szatócs üzletben egyaránt.

Papi Imre értékvilágába, kapcsolataiba kapunk betekintést a lisztes pad oszlopaira ragasztott képeslapokból, melyeket az ország különböző városaiból kapott. Az aradi tizenhárom vértanúink képei máig mutatják nemzeti elhivatottságát.

Az 1950-es évek erőszakos malomleállítására vetett véget az igen kedvelt molnár kitarató és hozzáértő munkájának.

2009-ben a műemléki helyreállítás után a Papi-féle szélmalom és a berendezett molnárház igazi turistalátványosság, attrakció lett.

Rendezvényeink közül az Arató Ünnepe, Kenyér útja, időszaki kiállítások, tematikus programok a legkedveltebbek, melyre nagy örömmel a környékbeli tanyákból, településekről és városunkból nagy számban érkeznek vendégek. A gyermekek számára külön programot dolgoztunk ki. A „kovász játszóház” végigkíséri a mag útját az örletéstől a dagasztásig, majd a kenyérsütés felemelő misztériumáig.

A LEADER program Vidéki Örökség pályázata kapcsán, reményeink szerint tovább bővülnek a színtereink, pajtászház, előadó- és oktatóteremmel, ahol szakmai napokat, molnártalálkozókat is tudunk rendezni.

Sonkoly Ágnes

*Forrás: Dr. Ozsváth Gábor Dániel PH.D. néprajzkutató
Vendégváró Tájházak pályázat, 2009.*

MALOMINDÍTÓ
(FOTÓ: SOMOGYI RÓZSA)